

ТРИБУНА АСПРАНТА

УДК 342.9

DOI: 10.31733/2078-3566-2022-6-575-579

Максим БАДАК[©]

аспірант

(Університет митної справи та фінансів,
м. Дніпро, Україна)

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Досліджено особливості нормативно-правового регулювання сфери освіти в умовах воєнного стану. На основі аналізу законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів було визначено гарантії для учасників освітнього процесу в умовах війни, повноваження Міністерства освіти і науки України стосовно питань правового забезпечення функціонування сфери освіти. Також проаналізовано нормативні аспекти організації освітнього процесу у закладах освіти в умовах воєнного стану, зокрема щодо форми продовження освітнього процесу, його завершення та проведення вступної кампанії. З'ясовано, що правове регулювання у сфері освіти насамперед спрямоване на забезпечення безпеки всіх учасників освітнього процесу та необхідності продовження реалізації права на освіту.

Ключові слова: нормативно-правове регулювання, освіта, освітній процес, право на освіту, Міністерство освіти і науки України.

Постановка проблеми. З початком повномасштабного воєнного вторгнення росії на територію України, кардинальних змін зазнали всі сфери життєдіяльності людини в тому числі і освіта. Проте ці зміни вимагають швидкого нормативно-правового регулювання для визначення механізмів функціонування освіти в нових реаліях.

Заклади освіти, учасники освітнього процесу зіткнулися з низкою проблем стосовно реалізації права на освіту: від безпекових (ворог обстрілює територію України ракетами, на частині території йдуть активні бойові дії) до організаційно-технічних (проблеми з доступом до мережі «Інтернет», відсутність належних девайсів або електроенергії для забезпечення освітнього процесу тощо).

Освіта є провідним аспектом в державі для створення та належного втілення принципів правової, демократичної держави, відновлення економіки, надання соціальних послуг населенню. Освіта потребує державного регулювання, яке визначає головні механізми реалізації цього права, особливо в умовах правового режиму воєнного стану.

Як визначає Закон України «Про освіту», освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави [6].

Враховуючи вищевикладене, є актуальним вивчення та удосконалення правового регулювання питання освіти в умовах воєнного стану.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Дослідженням питанням правового регулювання сфери освіти займалися В. Бахрушина, І. Голоденко, В. Кремень, Є. Краснякова, В. Лугова, Ю. Павлюченко, Т. Лукіна, Ю. Молчанова, Л. Прокопенко, Р. Шапол тощо. Хоча значна кількість досліджень була присвячена нормативному регулюванню освіти, недостатньо уваги приділялося саме регулюванню цієї сфери в умовах війни, що зумовлене тим, що ці правовідносини лише

формується та потребують додаткового вивчення для формування відповідної практики.

Метою статті є дослідження нормативно-правового забезпечення освітньої сфери в умовах дії правового режиму воєнного стану на території України.

Виклад основного матеріалу. Як зазначає О. Скакун, нормативне правове регулювання – це регламентація загальних суспільних відносин правовими нормами, закріпленими в нормативно-правових актах, нормативно-правових договорах та інших формах права, які (норми) розраховані на багаторазове застосування за наявності передбачених ними обставин [12].

Сфера освіти регламентується системою нормативно-правових актів до яких входять Конституція України, загальні і спеціальні закони, які регулюють питання освіти (наприклад, Закон України «Про освіту», «Про фахову передвищу освіту» тощо), інші закони, що регулюють окремі аспекти у сфері освіти (наприклад, Цивільний кодекс України в частині регулювання договірних відносин стосовно надання платних освітніх послуг тощо), підзаконні нормативно-правові акти (постанови Кабінету Міністрів України, накази та листи Міністерства освіти і науки України, локальні нормативно-правові акти (зокрема, Статут закладу освіти, договір про надання освітніх послуг тощо).

Статтею 53 Основного закону України гарантовано кожному право на освіту [3]. Частиною 1 статті 3 Закону України «Про освіту» передбачено, що право на освіту включає право здобувати освіту впродовж усього життя, право на доступність освіти, право на безоплатну освіту у випадках і порядку, визначених Конституцією та законами України.

Як зазначає К. Романенко у своїй дисертації, право на освіту в сучасному суспільстві ґрунтується на юридичному підтвердженні і гарантуванні права особистості на повну реалізацію своїх здібностей і самореалізацію через відповідну освіту [11].

Але реалізація цього права потребує державних гарантій, які закріплюються у відповідних законодавчих актах та визначають механізми такої реалізації. Це є важливою складовою права на освіту, що не може бути досягнуто лише конкретними особами без участі держави.

Тому для реалізації права на освіту в умовах воєнного стану були внесені зміни у чинні законодавчі акти та прийняті додаткові нормативні акти.

Базовим законом у сфері освіти є Закон України «Про освіту», який був доповнений нормою стосовно державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану.

Зокрема, відповідно до статті 57-1 вищевказаного закону, здобувачам освіти, працівникам закладів освіти, установ освіти, наукових установ на час особливого періоду гарантується:

організація освітнього процесу в дистанційній формі або в будь-якій іншій формі, що є найбільш безпечною для його учасників;

збереження місця роботи, середнього заробітку, здійснення виплати стипендії та інших виплат, передбачених законом;

місце проживання (пансіон, гуртожиток тощо) та забезпечення харчуванням (у разі потреби) [6].

Крім того, законодавець визначив, що центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки здійснює нормативно-правове забезпечення функціонування системи освіти і науки та видає накази з питань створення безпечного освітнього середовища, організації здобуття освіти, освітнього процесу та з інших питань у сфері освіти і науки, не врегульованих законом в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану (особливого періоду).

Відповідно до пункту 1 Положення про Міністерство освіти і науки України (далі – МОН України), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16.10.2014 № 630, МОН України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. МОН України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах освіти і науки [5].

Отже, саме на МОН України покладено повноваження стосовно правового регулювання освітнього процесу та його забезпечення. Це є закономірним кроком законодавця, оскільки саме МОН України, відповідно до покладених на нього завдань, забезпечує інституційно-правове регулювання сфери освіти та організовує сферу освіти.

З цією метою МОН України було видано наказ від 07.03.2022 № 235 «Про деякі питання організації роботи закладів фахової передвищої, вищої освіти на час воєнного

стану» та від 28.03.2022 № 274 «Про деякі питання організації здобуття загальної середньої освіти та освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні». Ці накази спрямовані на визначення алгоритмів продовження навчання у безпечному середовищі, зокрема й для тих осіб, які вимушені були змінити місце проживання.

Крім того, на керівників закладів освіти покладено обов'язок щодо забезпечення захисту учасників освітнього процесу, працівників і майна закладів освіти, забезпечити особливі умови навчання (встановлення індивідуального графіка навчання, надання академічної відпустки тощо) для здобувачів освіти, які перебувають в лавах ЗСУ або у підрозділах територіальної оборони, займаються волонтерською діяльністю [8].

Цим наказом МОН України уточнює та роз'яснює повноваження керівників закладів освіти, які здійснюють безпосереднє управління закладом освіти та несуть відповідальність за провадження освітньої діяльності та збереження майна цього закладу освіти.

Основний аспект зосереджується на забезпеченні безпеки всіх учасників освітнього процесу, що є гарантією збереження їх життя та здоров'я. Для виконання цього припису керівник закладу освіти має право вживати заходів стосовно евакуації (переміщення) працівників та здобувачів освіти та, якщо є змога, майна закладу освіти, до безпечного місця. Згодом МОН України було видано більше ніж 50 наказів стосовно переміщення закладів освіти з територій, де велися бойові дії.

З метою продовження освітнього процесу, його безперервності та рівного доступу всіх учасників до освітнього процесу МОН України було направлено листи керівникам закладів освіти, зокрема від 06.03.2022 р. № 1/3371-22 «Про організацію освітнього процесу», від 18.03.2022 № 1/3507-22 «Про внутрішню академічну мобільність учасників освітнього процесу», від 04.04.2022 № 1/3874-22 «Щодо організації дистанційного навчання». Цими листами МОН України рекомендував відновити освітній процес у всіх закладах освіти за дистанційною або змішаною формами навчання (за погодженням з військово-цивільною адміністрацією). Крім того, надано роз'яснення щодо забезпечення права на участь у програмах внутрішньої академічної мобільності усім учасникам освітнього процесу.

Вагомим викликом для освіти постало питання завершення навчального року та організації вступної кампанії. Тому МОН України видано накази від 28.02.2022 № 232 «Про звільнення від проходження державної підсумкової атестації учнів, які завершують здобуття початкової та базової загальної середньої освіти, у 2021/2022 навчальному році», а також від 28.02.2022 № 231 «Про внесення змін до Календарного плану організації та проведення у 2022 році зовнішнього незалежного оцінювання результатів навчання, здобутих на основі повної загальної середньої освіти»; від 12.05.2022 № 433 «Про затвердження Порядку проведення у 2022 році національного мультипредметного тесту»; від 12.05.2022 № 434 «Про організацію та проведення у 2022 році національного мультипредметного тесту» [9].

Цими наказами МОН України надав нормативне регулювання вступу до закладів освіти у 2022 році. Зовнішнє незалежне оцінювання було замінене на Національний мультипредметний тест, виконання якого можливе було як на території України, так і на території закордонних населених пунктів. Також були визначені особливості вступної кампанії до закладів вищої та фахової передвищої освіти.

Вступ до закладів загальної середньої освіти здійснювався шляхом подання документів як наочно, так і в електронному вигляді; визначено можливість продовжувати освіти за місцем проживання для осіб, які вимішені були змінити місце проживання (наказ МОН України від 13.05.2022 № 438 «Про деякі питання зарахування до закладів загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні»).

Висновки. Здійснивши дослідження нормативно-правового регулювання сфери освіти в умовах воєнного стану, у статті наведено необхідність законодавчого регулювання освіти та аналіз основних нормативно-правових актів у цій сфері. Встановлено, що підґрунтям регулювання освіти в умовах війни став Закон України «Про освіту» (зокрема, стаття 57-1, якою цей закон був доповнений) та накази Міністерства освіти і науки України, якими визначено особливості діяльності закладів освіти та організації освітнього процесу.

Визначено, що норми спеціальних законів, підзаконні нормативно-правові акти у сфері регулювання освіти спрямовані на створення безпечних умов для учасників освітнього процесу, їх безперервного та рівного доступу до реалізації права на освіту.

Залишається актуальним продовження вивчення цієї теми, адже нормативно-

правове регулювання в умовах воєнного стану є динамічним процесом. Постає актуальним питання дослідження правових аспектів організації освітнього процесу у новому навчальному році, регулювання здобуття освіти особами, які вимушені були покинути територію України, правових особливостей забезпечення якості освіти тощо.

Список використаних джерел

1. Кантор Н. Нормативно-правове регулювання відносин у сфері освіти: загальні риси та особливості. *Педагогіка*. 2017. № 17. С. 282–289.
2. Кархут О. Я. Механізм правового регулювання суспільних відносин у сфері освіти: теоретико-правовий аспект : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2014. 185 с.
3. Конституція України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
4. Дерев'янюк Б. В. Послуги у сфері освіти: правове регулювання : монограф. Донецьк : Видавничий дім «Кальміус», 2013. 387 с.
5. Про затвердження Положення про Міністерство освіти і науки України : постанова Кабінету Міністрів України від 16.10.2014 № 630. 2014. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/630-2014-p#Text>.
6. Про освіту : Закон України від 05.09.2017. 2017. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19/conv#Text>.
7. Про деякі питання організації здобуття загальної середньої освіти та освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні : наказ Міністерства освіти і науки України від 28.03.2022 № 274. 2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0274729-22#Text>.
8. Про деякі питання організації роботи закладів фахової передвищої, вищої освіти на час воєнного стану : наказ Міністерства освіти і науки України від 07.03.2022 № 235. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0235729-22#Text>.
9. Освіта в Україні в умовах воєнного стану : інформаційно-аналітичний збірник. Київ, 2022. 358 с.
10. Освітній процес в умовах воєнного стану в Україні : матеріали Всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 3 травня – 13 червня 2022 року. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 504 с.
11. Романенко К. М. Конституційне право громадянина на освіту в Україні. Стан і тенденції розвитку : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2008. 213 с.
12. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підруч. Харків : Консум, 2001. 656 с.
13. Хомишин І. Ю. Концептуальні питання теорії і практики адміністративно-правового регулювання освіти України в умовах євроінтеграційних процесів : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Нац. ун-т «Львівська політехніка». Львів, 2019. 510 с.

Надійшла до редакції 09.12.2022

References

1. Kantor, N. (2017) Normatyvno-pravove rehulivannia vidnosyn u sferi osvity: zahalni rysy ta osoblyvosti [Normative and legal regulation of relations in the field of education: general features and peculiarities]. *Pedahohika*. № 17, pp. 282–289. [in Ukr.].
2. Karkhut, O. Ya. (2014) Mekhanizm pravovoho rehulivannia suspilnykh vidnosyn u sferi osvity: teoretyko-pravovy aspekt [The mechanism of legal regulation of social relations in the field of education: theoretical and legal aspect] : dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.01 / Nats. ped. un-t im. M. P. Drahomanova. Kyiv, 185 p. [in Ukr.].
3. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. [in Ukr.].
4. Derevianko, B. V. (2013) Posluhy u sferi osvity: pravove rehulivannia [Services in the field of education: legal regulation] : monohraf. Donetsk : Vydavnychiy dim «Kalmius», 387 p. [in Ukr.].
5. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy [On the approval of the Regulation on the Ministry of Education and Science of Ukraine] : postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 16.10.2014 № 630. 2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/630-2014-p#Text>. [in Ukr.].
6. Pro osvitu [On education] : Zakon Ukrainy vid 05.09.2017. 2017. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19/conv#Text> [in Ukr.].
7. Pro deiaki pytannia orhanizatsii zdobuttia zahalnoi serednoi osvity ta osvitnoho protsesu v umovakh voiennoho stanu v Ukraini [About some issues of the organization of general secondary education and the educational process in the conditions of martial law in Ukraine] : nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 28.03.2022 № 274. 2022. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0274729-22#Text>. [in Ukr.].
8. Pro deiaki pytannia orhanizatsii roboty zakladiv fakhovoi peredvyshchoi, vyshchoi osvity na chas voiennoho stanu [About some issues of organizing the work of institutions of vocational pre-university and higher education during martial law] : nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid

07.03.2022 № 235. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0235729-22#Text>. [in Ukr.].

9. Osvita v Ukraini v umovakh voiennoho stanu [Education in Ukraine under martial law] : informatsiino-analitychnyi zbirnyk. Kyiv, 2022. 358 p. [in Ukr.].

10. Osvitnii protses v umovakh voiennoho stanu v Ukraini [The educational process in the conditions of martial law in Ukraine] : *materialy Vseukrainskoho naukovo-pedahohichnoho pidvyshchennia kvalifikatsii, 3 travnia – 13 chervnia 2022 roku*. Odesa : Vydavnychiy dim «Helvetyka», 2022. 504 s. [in Ukr.].

11. Romanenko, K. M. (2008) Konstytutsiine pravo hromadianyna na osvitu v Ukraini. Stan i tendentsii rozvytku [A citizen's constitutional right to education in Ukraine. State and trends of development] : dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.02 / Nats. Yuryd. akad. Ukrayiny im. Yaroslava Mudroho. Kharkiv, 213 p. [in Ukr.].

12. Skakun, O. F. (2001) Teoriia derzhavy i prava [Theory of the state and law] : pidruch. Kharkiv : Konsum, 656 p. [in Ukr.].

13. Khomyshyn, I. Yu. (2019) Kontseptualni pytannia teorii i praktyky administratyvno-pravovoho rehuliuвання osvity Ukrainy v umovakh yevrointehratsiinykh protsesiv [Conceptual issues of the theory and practice of administrative and legal regulation of education in Ukraine in the context of European integration processes] : dys. ... d-ra yuryd. nauk : 12.00.07 / Nats. Un-t "Lvivska politekhnik". Lviv, 510 p. [in Ukr.].

ABSTRACT

Maksym Badak. Regulatory support of education area under martial law. The article examines the peculiarities of normative-legal regulation of the sphere of education under the conditions of martial law. On the basis of the analysis of legislative and sub-legislative legal acts, guarantees were established for the participants of the educational process in wartime conditions, the powers of the Ministry of Education and Science of Ukraine regarding issues of legal support for the functioning of the education sphere. Normative aspects of the organization of the educational process in educational institutions under martial law are also analyzed, in particular, regarding the form of going on of the educational process, its completion, and the conduct of the admissions campaign. It was found that legal regulation in the field of education is primarily aimed at ensuring the safety of all participants in the educational process and the need to continue the implementation of the right to education for everyone.

It remains relevant to continue the study of this topic, because regulatory and legal regulation in the conditions of martial law is a dynamic process. The issue of researching the legal aspects of the organization of the educational process in the new academic year, the regulation of obtaining education by persons who were forced to leave the territory of Ukraine, the legal features of ensuring the quality of education, etc., becomes relevant.

Keywords: *notmative-legal regulation, education, educational process, right for education, Ministry of Education and Science of Ukraine.*

УДК 343.13

DOI: 10.31733/2078-3566-2022-6-579-586

Тетяна БАДАЛОВА[©]

ад'юнкнт

(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)

ОРГАНИ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ ЕКСТРАДИЦІЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Висвітлено одну з актуальних проблем сучасності, пов'язаних зі здійсненням процесуального керівництва під час проведення процедури екстрадиції правопорушників в Україні. Розглянуто історичні аспекти створення й розвитку органів прокуратури в Україні як самостійної та незалежної держави та етапи розвитку здійснення міжнародного співробітництва у сфері екстрадиції правопорушників. Досліджено нормативно-правове регулювання здійснення органами прокуратури своїх повноважень у сфері міжнародного співробітництва з видачі осіб (екстрадиції).

Ключові слова: *органи прокуратури України, екстрадиція, екстрадиційні відносини, органи досудового розслідування.*

© Т. Бадалова, 2022

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-8364-5514>

badalova1702@ukr.net